

VII.-XII. YÜZYILLAR ARASI YEDİSU VADİSİNDEKİ TİCARÎ İLİŞKİLER HAKKINDA YENİ NUMİZMATİK BELGELER-II

V. G. KOŞEVAR

Alvian Antika Eserler Alım-Satım Şirketi Genel Müdürü

Rusça'dan Çeviren: Cengiz BUYAR

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi doktora öğrencisi

Özet

Çüy vadisinde yapılan kazılar neticesinde bölge tarihinin VII.-X. yüzyılları arasındaki dönemi hakkında yeni bilgiler elde etmemizi sağlayacak sikkeler bulunmuştur. Bu sikkeler bilhassa bölgedeki ekonomik ilişkileri ortaya koymaktadır. Bu ilişkiler bölge tarihini yönlendiren olayların daha da iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

Diğer yandan bu çalışmada, bulunan sikkelere getirilen açıklamalar ile birlikte yazılı kaynakların bilgileri de karşılaştırılarak bölgede cereyan eden bir takım tarihî olayların bir bütün olarak ortaya konulmasına çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Yedisu, sikke, Abbasî, Samanî, vın', Çüy.

NEW NUMISMATICAL FINDINGS ABOUT TRADE RELATIONSHIPS IN JETI-SUU VALLEY BETWEEN THE VIIth AND XIIth CENTURIES-II

Abstract

New coins have been found during the excavations done in Chuy valley that help us to provide new informations for 7th-10th centuries A.D. Those coins also reveal the ekonomik relations between neighboring countries. On the other hand to comprehend the coins with the written sources will also provide us to get some full point of view about important historical events for the specific era.

Key words: Yedisu, sikke, Abbasî, Samanî, vın', Çüy.

Son yıllardaki buluntular sayı olarak az olsa da bir hayli ilginç malzemeleri ihtiva etmektedir. 2003-2004 yılları Çüy bölgesinden (Krasnareçenskoye Gorodişçe) VIII.-X. yüzyıllar arası Abbasî ve Samanî paralarının buluntularının tetkik, tespit ve tasnif edilmesi için imkânlarım oldu. Bu buluntular içerisinde Çüy bölgesi için yeni olan tek tip sikkeler ortaya çıktı¹.

¹ Abbasî ve Samanî sikkeleri Prof. M. N. FEDOROV tarafından okunmuştur (İlmenau, Almanya).

Abbasîler. Dirhem. Gümüş. *Madinat'as-Salam* (Bağdat) 162/778-779 y. Halif al-Mahdi (*Album*, s. 26, Nu: 215.1). Çapı: 24.10 mm, ağırlığı: 2.49 gr, korunduğu yer: Hususî koleksiyon, Bişkek ("Alvian" web sayfası, Samanîdi, Nu: 24).

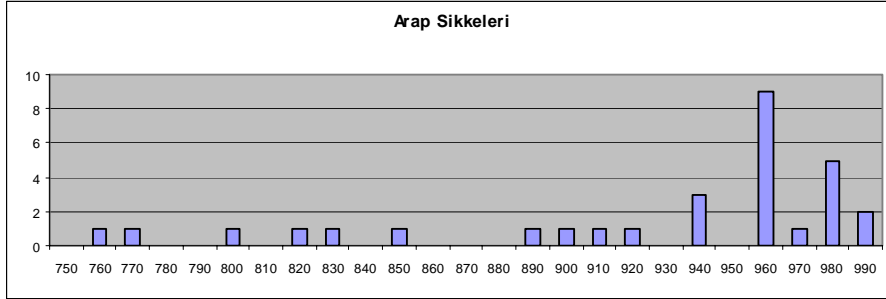
Samanîler. Fels. Bronz. Buhara. 375/985-986 y. Nuh b. Mansur (*Album*, s. 71/1471). Çapı: 27.00 mm, ağırlığı: 1.37 gr, korunduğu yer: Hususî koleksiyon, Bişkek ("Alvian" web sayfası, Samanîdi, Nu: 24).

Samanîler. Fels. Bronz. Nişapur. 386/996-997 yılları. Nuh b. Mansur ve Seyfeddavla (Gazneli Mahmud) (*Album*, s. 83/D1602). Çapı: 25.75 mm, ağırlığı: 3,0 gr, korunduğu yer: Hususî koleksiyon, Bişkek ("Alvian" web sayfası, Samanîdi, Nu: 25).

İncelenmiş ve tespiti yapılmış diğer sikkeler, A. M. Kamışev'in yayınlarda ortaya koyulan sikke tiplerine uygundur (Kamışev, 2002a, s. 71-72; Kamışev, 2002b, s. 159). Fakat maalesef para arzının, Müslüman [Hicrî] ve Hıristiyan [Milâdî] takvimine göre tarihlendirilmelerinde bir çok hata bulunmaktadır (Kamışev, 2002b, s. 159; Kamışev, 2004, s. 154-155).

İncelenen sikkeler arasında ortası delikli olan iki Samanî felsi tespit edildi. Çüy bölgesinde bulunup tespiti yapılan ve yayımlanan sikkelerin umûmî sayımı, günümüzde yayımlananları da hesaba katarsak 35 adettir (Abbasî 5 adet, Samanî 30). Bunların 29 adedinde para arzının tarihi bulunmakta (Şekil nu: 1), 4 adet Abbasî ve 29 adet Samanî sikkelerinde ise darphane de gösterilmiştir (Tablo: 1, 2).

Issık göl vadisinde Abbasî ve Samanî sikkeleri hâlâ bulunamamıştır.

Şekil 1: Çüy vadisinde bulunan VIII. X. yüzyıla ait Arap sikkeleri.

Nu:	Darphane Adı	Bulunan Sikkelerin Sayısı	Toplam Sayıya Göre Yüzdesi
1	aş-Şam	1	20
2	Madinat'as Salam (Bağdad)	2	40
3	Semerkand	1	20
4	Tespit edilemeyen	1	20
	Toplam	5	% 100

Tablo: 1 Darphanelere göre Abbasî sikkelerinin buluntularının oranı.

Nu:	Darphane Adı	Bulunan Sikkelerin Sayısı	Toplam Sayıya Göre Yüzdesi
1	Ahsiket	5	16.66
2	Belh	1	3.33
3	Binket	2	6.67
4	Buhara	5	16.66
5	Herat	2	6.67
6	Nişapur	1	3.33
7	Semerkant	3	10.00
8	Özgen	3	10.00
9	Fergana	5	16.66
10	Şaş	2	6.67
11	Tespit edilemeyen	1	3.33
	Toplam	30	% 100

Tablo: 2 Darpahanelere göre Sasanî sikkelerinin buluntularının oranı

Uluslararası kullanımda bulunan gümüş sikkelerden 2 adet Abbasi 1 adet Samanî sikkesi bulunmuştur. Aynı zamanda Avrupa kısmındaki buluntulardan ölçüsüne göre gümüş dirhemlerden, numunesi tek olanlar bulunduğu gibi çok adet olanların da (birkaç bin adet sikke) bulunduğu da bilinmektedir. Hem asıl para akışı 950-970 yıllarına kadar gelmektedir. Avrupa pazarları dirhemleri mal karşılığı para olarak, aktif bir şekilde kullanıyordu.

Çüy bölgesinde asıl buluntular, Abbasi (3 adet) ve Samanî (29 adet) bronz sikkeleridir, bu sikkeler ancak onların üretildiği ülkenin toprakları dahilinde tam değere sahiptiler, fakat bu ülkenin sınırları haricinde kullanıldığında değerini kaybetmekte idiler. Bazı sikkelerin ortasında veya yan tarafında delik bulunmakta idi, biri de çıkıntılı idi (Kamışev, 2004, s. 155), yani bunlar ödeme gücünü kaybetmişlerdir ve bunları tarihî kalıntı karakterindeki bir değişim aracı gibi incelemek gerekir.

Çüy bölgesine Arap dilli sikkelerin gelmesi her şeyden ziyade bu bölgede olan askerî-siyasî olaylarla ilgilidir. IX. yüzyılda Türkler ve Araplar arasındaki askerî ilişkiler sürekli idi, bunun birçok delili vardır: "... Arap coğrafyacılar X. yüzyılda Türkleri, islâma tamamen yabancı olan ve Müslümanlarla savaş halinde olan bir halk olarak değerlendirmiyorlar, ama bu dönemde durum değişmeye başladı, ..." (Bartold 2, s. 59). Arapça yazılı kaynakların tercümelemleri bununla ilgili şu bilgileri vermektedir:

X. yüzyılın ikinci çeyreğinde *Kitab masalik'al-mamalik* "... Özgen-savaş bölgesi tarafına [Müslüman olmayanlarla]..." (al-İstahri, 1, s. 25) ve "... Taraz-Türk ve Müslümanlar arasındaki sınır... Özgen düşmanlara çok yakın bir yerde bulunuyor..." (al-İstahri: 2, s. 40).

X. yüzyılın ortasında *Kitab al masalik va'l mamlik* "...Şaş-Türklerle karşı en büyük sınır bölgesidir... Bunun batısında (Şaş gölü-K. V.) Biskend şehri bulunmakta, burada câmi vardır ve orada İslam dinini kabul eden Türkler toplanıyorlar.... Taras Müslüman Türklerin ticarî merkezidir... Oş... dağa bitişiyor, burada Türklerin nöbetçi kulesi var, din için savaşanların askerî hareketleri gözetleniyor ... Özgen, Fergana'nın inançsız

ülkelerle sınır olan son şehridir... Özgen Türk topraklarının başlangıcındaki ticarî merkezdir..." (İbn Havkal).

X. yüzyılın sonuna ait anonim bir eser olan *Hududu'l Âlem min al Maşrik ile'l mağrib*: "... Oş- dağın tepesinde Türklerin birçok nöbet kulesi var... Özgen, Fergana ve Türkler arasındaki bir şehir... Önceden Türklerle ait olan burası ve kısa bir süre önce fethedildi, bizim dönemde..." (Hudud, s. 50).

Belirtmek gerekiyor ki, şayet X. yüzyılda Türklerle olan savaş bölgesinden bahsediliyor ise, X. yüzyılın ortasında ise, onların topraklarının fethedilmesi, onların İslâm'ı kabul etmeleri ve ticarî faaliyetlerden bahsediliyor, fakat X. yüzyılın ortalarına kadar "Müslümanlar Taraz ötesine genellikle geçmiyorlardı..." (Bartold, 1, s. 33).

Bu tarihi deliller nümizmatik bilgilerle de doğrulanıyor, Çüy bölgesine Arap sikkelerin gelmesinin aktifleşmesi X. yüzyılın ikinci yarısında görülüyor. X. yüzyılın sonunda Samanî sikkelerin gelişinin azalması, yönetimi eline alan Karahanlıların sikkelerinin yoğun olarak üretilmesi ile dengeleniyor.

Alınan yeni bilgiler, önceki yayında sunduğumuz (Koşev, 2004, s. 36-37) Yedisu vadisindeki mal-para ilişkilerinin kronolojisini doğruluyor.

Yayınlarda bir çok kez belirtildiği gibi Çüy bölgesi sikke kompleksinin büyük bir kısmını VII. yüzyıl ile XII. yüzyılın başları arasında ait Çin sikkeleri oluşturuyor, Issık göl bölgesinde bu gibi buluntular nadirdir. Bu yüzden yayın için sikkeleri seçme kriteri olarak biz, Çüy bölgesi için burada nadir bulunan Kuzey Sung hanedanı sikkelerini, Issık göl bölgesi için ise Çin sikkelerinin bütün buluntularını değerlendirme kararı aldık.

2004 yılında, tetkik, tespit ve tarif etmek için Çüy ve Issık göl bölgesinden VII.-XI. yüzyıllara ait Çin sikkelerinin buluntuları elimde bulundu. Issık göl bölgesindeki buluntular önceki yayınlarda (Koşev, 2003; Koşev, 2004, s. 34-39) izah edildiği gibi oranın doğu kısmında ortaya çıkıyorlar. Kuzey Sung hanedanının sikkeleri arasında Kırgızistan için yeni olan üç tip sikke tespit edilmiştir.

Çüy bölgesinde (Krasnoreçenskoye gorodoşçye) tesadüfî olarak Kuzey Sung hanedanına ait üç sikke bulunmuştur.

1) 1 Vın' (1 cash). İmparator: Tay Tszun (Tai Zong) (976-998). Sikkenin yazı yüzü: Çjıdao Yuan'bao (Zhi Dao Yuan Bao) (995-998) DJ-204/S-467/FD-873 (Jen, s. 52). Sikkenin ¾' ü muhafaza olmuştur. Çapı: 24.90 mm, ağırlığı: 2.90 gr, kalınlığı: 1.35 mm. Korunduğu yer: Hususî koleksiyon, Bişkek ("Alvian" web sayfası, Kitay, Nu: 22).

Açıklama: Bu çeşit sikke buluntuları Çüy (Kamışev, 1999, s. 65) ve Issık göl vadisine münhasırdır (Bununla ilgili olarak aşağıya bakınız).

2) 1 Vın' (1 cash) İmparator: Şen' Tszun (Shen Zong) (1068-1086). Sikkenin yazı yüzü: Yuan'fen Tunbao (Yuan Feng Tong Bao) (1078-1086). "kısaltılmış yazılar" bulunmaktadır. DJ-250/S-?/FD-963 (Jen, s. 60). Çapı: 23.75 mm, ağırlığı: 4.82 gr, kalınlığı: 1.70 mm. Korunduğu yer: Hususî koleksiyon, Bişkek ("Alvian" web sayfası, Kitay, Nu: 58).

Açıklama: Bu çeşit sikke buluntuları Issık göl vadisine münhasırdır (Koşev, 2004, s. 35).

Çüy vadisi için yeni tip sikkeler:

3) 1 Vın' (1 cash). İmparator: Jen Tszung (Ren Zong) (1023-1064). Sikkenin yazı yüzü: Huansun Tunbao (Huang Song Tong Bao) (1038-1039) DJ-223/S-498/FD-904 (Jen, s. 56). Çapı: 24.60 mm, ağırlığı: 3.95 gr, kalınlığı: 1.25 mm. Korunduğu yer: Hususî koleksiyon, Bişkek Resim: 1 ("Alvian" web sayfası, Kitay, Nu: 64).

Issık göl vadisinin doğu tarafında (Karakol şehri) tesadüfi olarak Tang hanedanına ait sikkeler bulunmuştur.

1) 1 Vın' (1 cash). Sikkenin yazı yüzü: Kayyuan' Tunbao (Kai Yuan Tong Bao). (Jen, s. 40). Çapı: 24.50 mm, ağırlığı: 3.84 gr, kalınlığı: 1.45 mm, Korunduğu yer: Hususî koleksiyon, Bişkek ("Alvian" web sayfası, Kitay, Nu: 29).

2) 1 Vın' (1 cash). Sikkenin yazı yüzü: Kayyuan' Tunbao (Kai Yuan Tong Bao). (Jen, s. 40). Çapı: 24.80 mm, ağırlığı: 3.96 gr, kalınlığı 1.70 mm. Korunduğu yer: Hususî koleksiyon, Bişkek ("Alvian" web sayfası, Kitay, Nu: 63).

Açıklama: Sikkeler, tarif ettiğimiz Çin sikkeleri kompleksinin de bulunduğu Karakol şehrinin güney tarafında bulunmuştur (Koşev, 2003).

Issık göl vadisinin doğu kısmında şu tesadüfi buluntular ortaya çıkıyor: Tang hanedanına ait 2 sikke ve Kuzey Sung hanedanına ait 4 sikke. Bulunuş yeri kesin belli değildir. Fakat onların ortaya çıkış şartlarına göre buldukları yerleri Karakol şehri olarak tahmin edebilmek mümkündür. Bütün sikkeler Bişkek şehrinde hususî koleksiyonda bulunmaktadır.

1) 1 Vın' (1 cash). Sikkenin yazı yüzü: Kayyuan' Tunbao (Kai Yuan Tong Bao). (Jen, s. 40). Sikkenin diğer yüzünün üst kısmında yarım ay var. Çapı: 25.65 mm, ağırlığı: 3.95 gr, kalınlığı: 1.50 mm.

2) 10 Vın' (10 cash). İmparator: Su Tszun (Su Zong) (758-762). Sikkenin yazı yüzü: Tsyau'yan' Çjunbao (Qian Yuan Zhong Bao). DJ144/S/FD. (Jen, s. 40). Çapı: 29.25 mm, ağırlığı: 7.15 gr, kalınlığı: 2.10 mm.

Açıklama: Koysan'daki buluntularda M. Ye. MASSON'un ölçüleri ile ilgili bilgi vermediği farklı çaplarda iki Çin sikkesi bulunmuştur, onlardan biri Çien-yüan' Çunbao "... değeri 10 vâhit..." (Masson, 1933, s. 10).

3) 1 Vın' (1 cash). İmparator: Tay Tszun (Tai Zong) (976-998). Sikkenin yazı yüzü: Çjidao Yuan'bao (Zhi Dao Yuan Bao) (995-998). "kısaltılmış yazılar" bulunmaktadır yazılı. DJ204/S466/FD872 (Jen, s. 52). Çapı: 24.75 mm, ağırlığı: 3.67 gr, kalınlığı: 1.20 mm.

Açıklama: Bu çeşit sikke buluntuları Çüy vadisine münhasırdır (Kamışev, 1999, s. 65).

4) 1 Vın' (1 cash). İmparator: Şen' Tszun (Shen Zong) (1068-1086). Sikkenin yazı yüzü: Sinin Yuan'bao (Xi Ning Yuan Bao) (1068-1077). "küçük çjuan' " yazılı. DJ246/S529/FD945. (Jen, s. 60). Çapı: 24.10 mm, ağırlığı: 4.00 gr, kalınlığı: 1.40 mm.

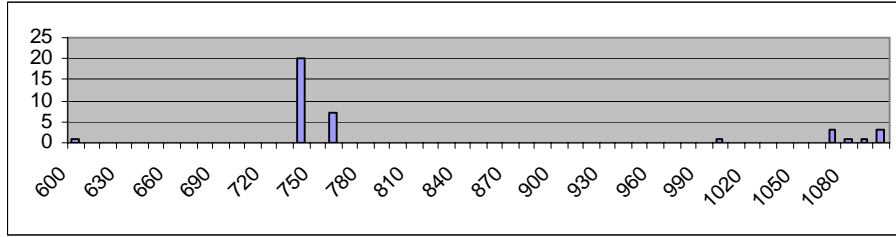
Açıklama: Bu çeşit sikkelerin Çüy vadisine münhasır olduğu daha önce tarafımızdan belirtilmişti. (Koşev, 2004, s. 35).

İki yeni çeşit sikke.

5) 1 Vın' (1 cash). İmparator: Şen Tszun (Shen Zong) (1068-1086). Sikkenin yazı yüzü: Sinin Yuan'bao (Xi Ning Yuan Bao) (1068-1077). "Li" yazılı. DJ247/S532/FD951. (Jen, s. 60). Çapı: 23.70 mm, ağırlığı: 2.96 gr, kalınlığı: 1.05 mm. Resim: 2.

6) 1 Vın' (1 cash). İmparator: Çje Tszun (Zhe Zong) (1086-1101). Sikkenin yazı yüzü: Yuan'yu Tunbao (Yuan You Tong Bao) (1086-1093). "küçük çjuan' " yazılı. DJ255/S565/? (Jen, s. 62). Çapı: 25.10 mm, ağırlığı: 2.96 gr, kalınlığı: 1.05 mm. Resim: 3.

Issık göl bölgesinde bulunanlardan, tespiti yapılan ve yayınlanan, VII.-X. yüzyıllara ait Çin sikkelerinin hâlihazırdaki toplam sayısı 37 adettir (Şekil nu: 2).

Şekil 2: Issık Göl vadisinde bulunan VIII. XII. yüzyıla ait Çin sikkesi buluntuların sayıları.

Belirtmemiz gerekiyor ki Issık göl bölgesinde Kuzey Sung hanedanı sikkelerinin esas toplamı XI. yüzyılın ikinci yarısı-XII. yüzyılın başları tarihli sikkelere denk geliyor ki bu, dönemde Çin ile ticaretin faâl olduğunu düşünmemize yol açıyor.

Issık göl bölgesinde Çin sikkelerinin yeni buluntuları, Minusinsk bölgesindeki Çin sikkelerinin buluntuları hakkında kesinleşmiş bilgiler (Lubo-Lesniçenko, s. 157-160), P. Pelio'nun Doğu Türkistan'da topladığı koleksiyonun içeriği hakkında bize ulaşan bilgiler (37 adet Kayyuan' tunbao sikkeleri, 13 adet Çien-yüan Çunbao sikkesi, 23 adet Dalı Yuan'bao sikkesi, 44 adet Çien-çün Tunbao, 8 adet Yuan' hiyeroglifli sikke), H. Venbi'nin bu topraklarda yaptığı arkeolojik çalışmaların neticeleridir. (Thierry, s. 149), Bunlar Çin ile ticarî ilişkilerin olduğunu ve gayet de faâl olduğunu kanıtlamıştır. Ayrıca bu durumu bölgedeki askerî, siyasî şartlara bağlı olarak gelen numizmatik malzemelerin geliş miktarı ve zamanı da göstermektedir (Koşev, 2004, s. 36).

Doğu Türkistan araştırmalarından hiçbirinde Tang hanedanına ait 780'li yıllardan sonraki sikkeler bulunmamıştır ve bu topraklarda Karahanlı yönetimine kadar basılan başka herhangi bir sikke yoktur. O döneme ait Tibet belgelerinde tek numunesi vardır, bu demek oluyor ki bu dönem içerisinde bölge ekonomisinde sikkeler sınırlı bir rol oynuyorlardı. Bu bilgilere göre muhtemelen sikkelerin Doğu Türkistan'da yoğun kullanımı VIII. yüzyıl sonu IX. yüzyıl başında sona eriyor ve bu dönem Karahanlı yönetiminin başlamasına kadar devam ediyordu (Rhodes, s. 184).

"...değişme (Türgeş-Karluk yönetimiyle) ne şehir hayatı tarzında ne de ekonomisinde bariz değişmeler ortaya çıkarmadı, çünkü döngüdeki asıl sikke tipi Türgeş kağanının unvanıyla üretilmeye devam ettiğine..." (Kamışev, 2002a, s. 22) dair çürütücü deliller hala mevcut değildir. Yedisu vadisinin şehirlerinde bu dönemde "... Müslüman Batı'dan ve Tang Çin'inden tüccarları kabul etmedikleri..." (Kamışev, 2002a, s. 22) ile ilgili bilgiler önceki (Koşev, 2004, s. 36-37) ve bu çalışmada sunuldu.

Bu yüzden Yedisu'da bu dönemin detaylı tetkikinin gerektiğine dair yeniden hususî bir dikkat gerekiyor, çünkü burada Doğu Türkistan'da olduğu gibi 150-200 yıllık "sikkersiz" bir dönemin var olma ihtimali yüksektir.

Bir izah yapmak gerekiyor. Ak-Beşim şehirciğinde ikinci Buda mabedinde arkeolojik kazılar neticesinde bulunan sikkelerin tetkikinde sonrasında bir Çin sikkесinin kesin olmayan açıklaması yapılmıştır. 14 numaralı sikke (Zyablin, s. 45, 63), Çien-yüan Çunbao olarak çözümlenmelidir.

Ve son olarak yine Issık göl bölgesinin doğu kısmında tesadüfen bulunan numizmatikle ilgisi olmayan fakat çok ilginç bir buluntudan bahsedelim. 2004 yılında Bogatirovka köyü bölgesinde (Koysarı bölgesi) yerli halk tarafından seramik bir küp bulundu (Resim: 4). Yan üst kısmındaki pişirilen yerine kadar (çamur halinde iken işlenmiş) Arapça bir yazı bulunmaktadır (Resim: 5)². Yazı profesyonel olmayan bir nesih yazısı ile noktasız ve şekillidir; Maci-bek veya Mahi-bek veya (çok az bir ihtimalle) Maci (Mahi) ning "[ait olan] Maci (Mahi)" adı okunabilir. Küp tahminen Karahanlı dönemine aittir. Bişkek'teki hususî bir koleksiyonda bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

al-İstahri 1- al-İstahri Kitab masalik al-mamalik (Arapça'dan çeviri), Materialı po istorii Kırgızov i Kırgızstana, c. 1, Bişkek, 2002, s. 19-28.

al-İstahri 1- al-İstahri [Kitab] masalik al-mamalik (Farsça'dan çeviri), Materialı po istorii Kırgızov i Kırgızstana, c. 1, Bişkek, 2002, s. 29-40.

BARTOLD 1- Bartold V.V., Otçyot o poyezdke v Srednyuyu Aziyu s nauçnyoy tsel'yu 1893-1894 gg., s/s, c. IX, M., 1966; c. IV, s. 21-91.

BARTOLD 2- BARTOLD V.V., Dvenadtsat' lektsiy po istorii turyetskikh narodov Sredney Azii, s/s, c. IX, M., 1966; c. V, s. 19-192.

ZYABLİN- ZYABLİN L. P., Vtoroy buddinskiy hram Ak-beşimskogo gorodişça, Frunze, 1961.

İbn Haukal' - (Elektronik kaynak) Erişim adresi: <http://www.vostlit.narod.ru>

KAMIŞEV, 1999- KAMIŞEV A.M., Monetı Kitaya iz Kırgızstana, Numizmatika Tsentral'noy Azii, vıp. IV, Taşkent, 1999, s. 57-65. (Elektronik kaynak) Erişim adresi: http://siteistok.host.net.kg/bibl/Kamyshev_2002/kamyshev_2002_01.htm

KAMIŞEV, 2002a- KAMIŞEV A.M., Rannesrednevekovıy monetnyıy kompleks Semireç'ya, Bişkek, 2002. (Elektronik kaynak) Erişim adresi: http://siteistok.host.net.kg/bibl/Kamyshev_2002/kamyshev_2002_01.htm.

KAMIŞEV, 2002b- KAMIŞEV A. M., Pod'yemnyı numizmatičeskiy material s Ak-beşimskogo gorodişça, Suyab. Ak-Beşim, SPb., 2002, s. 157-166.

KAMIŞEV 2004- KAMIŞEV A.M., Numizmatičeskiye istoçniki, Istoçnikovedeniye Kırgızstana, Bişkek, 2004, s. 148-163.

² Küpteki yazının çözümünü V. N. NASTIÇU yapmıştır (Rusya İlimler Akademisi, Şarkiyat Enstitüsü, Moskova).

KOŞEVAR, 2003- KOŞEVAR V. G., Klad kitayskih monet iz Karakola Nu: 1, Elektronik kaynak: http://alwian.host.net.kg/Biblioteka/klad_1.htm

KOŞEVAR, 2004- KOŞEVAR V. G., Noviyе numizmatičeskiye svidetel'stva o torgovih otnoşeniyah v Semireç'ye VII-XII vv, Dialog tsivilizatsiy, Bişkek, 2004, Nu: 2 (5), s. 24-39.

LUBO-LESNİÇENKO- LUBO-LESNİÇENKO Ye. İ., Dal'nevostoçniye moneti iz Minusinskoy kotlovini, Sibir', Tsentral'naya i Vostoçnaya Aziya v sredniye veka, Novosibirsk, 1975, s. 156-169.

MASON, 1933- MASON M. Ye., Monetniye nahodki, zaregistrovanniyе v Sredney Azii v 1930 i 1931 godah, Materialı Uzkomstarisa, vıp. 5, Taşkent, 1933.

Web sayfası: Alvian, Abbasidı, Sayt "ALVİAN", Erişim adresi:

<http://alwian.host.net.kg/Galeria/abbasid.htm>

Web sayfası: Alvian, Kitay, Sayt "ALVİAN", Erişim adresi:

<http://alwian.host.net.kg/Galeria/kitai.htm>

Web sayfası: Alvian, Samanidı, Sayt "ALVİAN", Erişim adresi:

<http://alwian.host.net.kg/Galeria/samanid.htm>

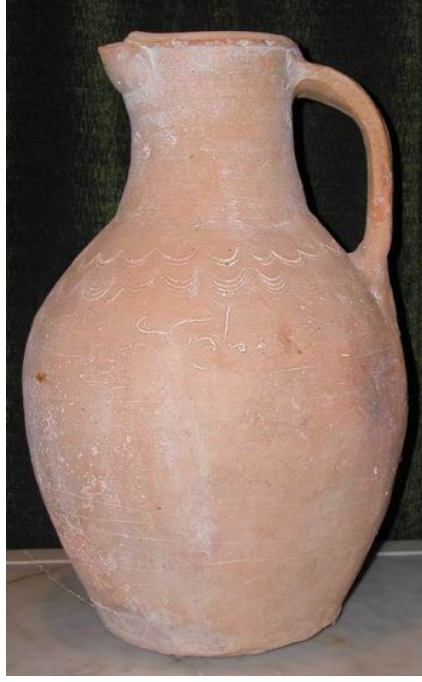
Hudud-Kitab Hudud al-alam min al-Maşrik ila-l-Magrib, Materialı po istorii Kırgızov i Kırgızstana, c. 1, Bişkek, 2002, s. 41-52.

Album- Stephen Album, A Checklist of Islamic Coins, Second Edition, Santa Rosa, 1998.

JEN- JEN D., Chinese cash. Identification and price guide, Krause Publication, Inc. 2000 ve "Katalogu ikmâl ve tashih: Jen D. Chinese cash." (Elektronik kaynak) Erişim adresi: <http://charm.ru/David-Jen-Errata.htm>

RHODES- RHODES N., Tang dynasty conins made in Xinjiang, Studies in Silk Road Coins and Culture, Silk Road art and archaeology, Special volume 1997. Kamakura, The Istitute of Silk Road studies, 1997, s. 181-184.

THIERRY- THIERRY F., On the Tang coins collected by Pelliot in Chinese Turkestan (1906-1909), Studies in Silk Road Coins and Culture. Silk Road art and archaeology, Special volume 1997, Kamakura, The Institute of Silk Road studies, 1997, s. 150-179.

Resim 2. 1

Resim 1. 1

Resim 2

Resim 2.1

Resim3

Resim 3. 1